

УДК 622.27

Коробейникова О.О. (магістр з екології, аспірант),

Кузик І.М. (к.т.н., доцент),

Старокольцева А.С. (магістрант з екології),

Артамонов В.М. (к.т.н. професор), Донецький національний технічний університет (ДонНТУ), Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ШТУЧНИХ СПОРУД В ВИРОБЛЕНОМУ ПРОСТОРИ ШАХТ.

В роботі наведені дослідження у напрямку визначення параметрів штучних споруд з використанням породи при забезпеченні зниження шкідливого впливу системи «породний відвал – навколишнє природне середовище».

Ключові слова: *гірниче виробництво, відвал, порода, штучні спорудження, бутокостер, бутостійка.*

Проблема і її зв'язок з науковими і практичними завданнями. Одним з найбільш проблемних в екологічному відношенні регіонів області є Східний Донбас. Природний комплекс Східного Донбасу піддався інтенсивній техногенній дії впродовж багатьох десятиліть. Основний вклад до ускладнення екологічної ситуації вносять підприємства вугільної промисловості.

Шахтне виробництво нерозривно пов'язане з утворенням великої кількості відходів. Для вугільної промисловості характерний вельми істотний забрудник довкілля - гірничі породи, що попутно добуваються і накопичуються у відвалах. Породні відвали займають сотні гектарів землі, є джерелом забруднення атмосфери пилом і шкідливими газами – CO, CO₂, SO₂, NO, NO₂, H₂S (при горінні), кількість яких в десятки разів перевищує допустимі норми. Навколо більшості породних відвалів ґрунти й ґрунтові води в радіусі 0,5 км засолені й забруднені, рослинний світ подавлений.

Таким чином, основними факторами негативного впливу породних відвалів на навколишнє природне середовище є:

- порушення природного ландшафту земної поверхні;
- пилогазове забруднення атмосфери;
- порушення гідрогеологічного режиму прилягаючих територій;
- хімічне й радіологічне забруднення ґрунтів і вод.

Аналіз досліджень і публікацій. Існують технології які дозволяють зробити вугільну галузь маловідходним виробництвом. Встановлено, що породи териконів можна використовувати як добрива, в дорожньому будівництві, як заповнювач бетону, для виготовлення стінних блоків, цегли, керамзиту та ін., також можна одержувати глинозем, рідкісні і благородні елементи [1,2].

В ряді найбільш реальних і своєчасних технологічних рішень для вугільної промисловості України є залишання отриманої породи в шахті і наступне

розміщення відвальних порід з поверхні. Найбільшого поширення закладка виробленого простору набула при виїмці вугілля під забудованими територіями, промисловими спорудами, при розробці пластів з породами, що вміщуються, які важко керуються, і пластів, схильних до раптових викидів вугілля і газу, а також з метою протипожежних заходів, охорони підготовчих вироблень.

Постановка завдання. Метою даної роботи є визначення параметрів штучних споруд в виробленому просторі для забезпечення охорони праці робітників при веденні гірничих робіт, впровадження технологій раціонального використання породи що видобувається у шахті та розміщується у породному відвалі.

Матеріали та обговорення. В Донбасі питання зниження об'ємів видачі шахтних порід вирішуються в напрямках (возведення штучних споруд з використанням породи:

- проведення вироблень з використанням порід для часткової та повної закладки виробленого простору;
- використання порід як закладний матеріал для зведення штучних споруд;
- розміщення порід у виробленнях, що погашаються.

Штучні спорудження зводяться на кінцевих ділянках лави для охорони прилягаючих вироблень або створення безпечних умов їхнього погашення.

Тип штучного спорудження і його параметри залежать від міцностних властивостей порід й умов прояву гірничого тиску. При повторному використанні вироблень застосовують наступні види штучних споруджень (рис.1): литі смуги зі швидкозатвердінлих матеріалів на основі цементу, фосфогіпсу, природного ангідриду й т.і.; залізобетонні тумби; органне дерев'яне кріплення, костри зі шпального бруса; бутокостри; костри із круглого лісу; бутові (породні) смуги [3].

Рисунок 1 - Види штучних споруд для охорони гірничих виробок.

Штучні споруди розрізняють: жорсткі і податливі. Всі споруди, які засновані на вживанні породи як закладного матеріалу, віднесені до податливих. Тому наші подальші дослідження будуть направлені на розширення сфери застосування технологій зведення штучних споруд з використанням породи, а саме: бутових смуг і бутокострів. І тільки тоді –

часткова або повна закладка як спосіб максимального використання породи [4, 5].

Бутокостер – це модуль, який складається з дерев'яних стійок і породи, розташованих в конкретних умовах.

Процес формування моделі використання породи при возведенні бутокостра складається:

- визначення вихідних даних для розрахунку параметрів бутокостра;
- визначити необхідний об'єм породи і лісу для зведення бутокостра.

Вихідні данні:

- m - потужність пласту, м;
- α - угол нахилу пласту, град;
- $l_{ст}$ - довжина дерев'яних стійок, м, $l_{ст}=m$;
- $d_{ст}$ – діаметр стійки, $d_{ст}=0,1$ м;
- n – кількість стійок, шт;
- ρ – щільність породи, т/м³;
- K_p - коефіцієнт розпущення породи.

На рисунку 2 зображена конструкція бутокостра (план і розріз) з вказівкою параметрів.

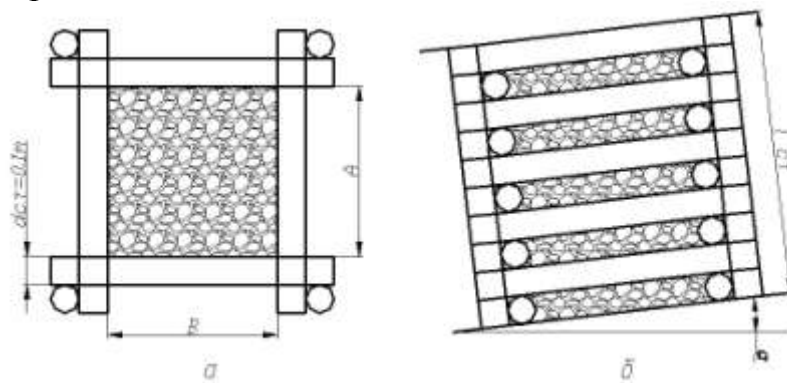

Рис. 2 - Конструкція бутокостра з вказівкою параметрів:
а – план конструкції бутокостра; б - розріз конструкції бутокостра.

Для визначення необхідного об'єму породи і лісу для зведення бутокостра необхідно:

- визначити об'єм однієї стійки:

$$V_{1ст} = \frac{\pi \cdot d_{ст}^2}{4} \cdot l_{ст}, \text{ м}^3 \quad (1)$$

- визначити об'єм усіх стійок для бутокостра:

$$\sum V_{ст} = V_{1ст} \cdot n, \text{ м}^3 \quad (2)$$

- визначити об'єм породи для зведення бутокостра:

$$V_n = S_{осн} \cdot m, \text{ м}^3 \quad (3)$$

де $S_{осн}$ - площа підстави ємкості для заповнення породою, розраховується по формулі 4:

$$S_{осн} = A \cdot B, \text{ м}^2 \quad (4)$$

де $A = B = l_{ст} - 4 \cdot d_{ст}$, м

- визначити об'єм породи у масиві з врахуванням коефіцієнта розпушення:

$$Vn_p = \frac{V_n}{K_p}, \text{ м}^3 \quad (5)$$

- визначити масу породи за допомогою коефіцієнта щільності (ρ):

$$M_n = Vn_p \cdot \rho, \text{ т} \quad (6)$$

Дослідженнями [6,7] встановлено що перспективними напрямками є створення штучної споруди з використанням породних елементів. Роботами авторів запропоновано конструкція бутостійки з породними елементами (рис.3).

Бутостійка – це модуль, який складається з дерев'яної стійки та елементів (мішків з породою), розташованих в конкретних умовах.

Вихідні данні:

- m – розмір стійки, м;
- l – довжина елемента, м;
- $l/2$ – ширина елемента, м.

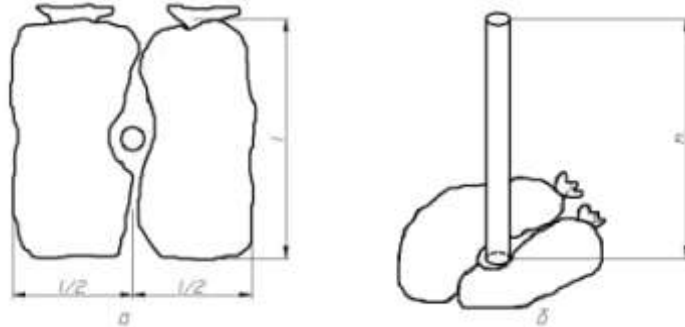

Рис. 3 – Параметри зведення бутостійки (БСКА)

а – вигляд зверху; б – вигляд збоку.

Процес зведення бутостійки полягає:

- встановлюється одна дерев'яна стійка;
- викладається 1-й ряд мішків з породою;
- послідовно викладається 2-й, 3-й та інші ряди елементів (мішки з породою, які вкладаються навхрест попереднього ряду).

Об'ємна модель бутостійки представляє собою возведення універсального модулю, який включає: стійку та простір, який заповнюється елементами (мішками з породою) (рис. 4).

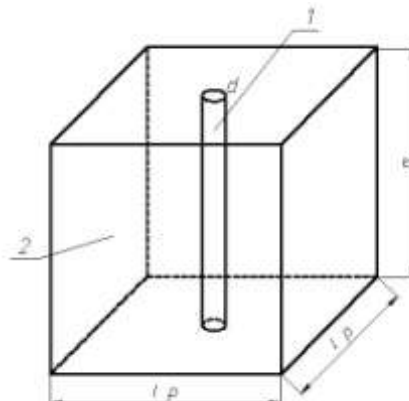

Рис. 4 - Об'ємна модель модуля (бутостійка): 1 – бутостійка, 2 – простір, l_p – параметри модуля (довжина та ширина), m – потужність вугільного шару; d – діаметр стійки.

Для визначення об'єму породи необхідно скористатися формулою:

$$V_{\text{пор}} = l_p \cdot l_p \cdot m - V_{1cm}, \text{ м}^3 \quad (7)$$

де V_{1cm} - об'єм однієї стійки, розраховується за формулою 1.

За допомогою формул 5 та 6 перерахуємо об'єм на масу.

Для визначення кількості елементів скористуємось формулою:

$$n = M_n / g, \text{ елементів} \quad (8)$$

де M_n - маса породи, т;

g – обсяг 1-го елемента, т.

Висновки і напрями подальших досліджень. У результаті досліджень встановлено:

1. Найбільш перспективним напрямком використання породи як сировини є створення штучних споруд при веденні гірничих робіт. Збільшення обсягів використання породи знизить шкоду довкіллю при подальшому розміщенню у породному відвалі.

2. Запропонована конструкція та визначенні окремі параметри бутостійки (штучній споруді з використанням породних елементів).

3. Штучні споруди, запропоновані авторами, мають достатні переваги перед існуючими, а саме – більшу несучу спроможність, простоту конструкції та можливість зниження шкоди довкіллю за рахунок використання породи та меншої кількості деревини.

Подальші дослідження мають бути направлені на визначення параметрів споруд, кількості породних елементів у споруді та формуванню технологічних схем щодо їх використання.

Список літератури:

1. Панов Б. С. Новые виды минерального сырья Донбасса / Б.С. Панов, Ю.А. Проскурня // Мат. наук.-практ. конф. «Донбас -2020: наука і техніка — виробництво»: Донецьк: ДонНТУ, 2002. — С. 74—77.

2. Алехин В.И. Минералого-петрографические и эколого-геохимические особенности пород терриконов Донбасса (на примере Донецко-Макеевского промышленного района) / В.И. Алехин, П.С. Мигуля, Ю.А. Проскурня // Сб. научн. тр. НГА Украины. – Днепропетровск, 1998. – Т. 5. - №3. – С. 35-39.

3. Братишко А.С. Разработка месторождений полезных ископаемых / А.С. Братишко, Н.Н.Гавриш, В.И. Пилюгин // Учеб. Для вузов. – Донецьк: «ЛИК», 1997. – 628 с.:ил.

4. Жуков В. Е. Закладка выработанного пространства – основа совершенствования горного производства / В. Е. Жуков, А. Д. Алексеев, Б. А. Грядущий // Уголь Украины. – 2008. – № 5. – С. 50–54.

5. Кузык И.Н. Выбор и обоснование экологических технологий комплексного использования породы в шахтах / И.Н. Кузык, В.Н. Артамонов, А.М. Камуз // Проблемы экологии. – 2010. - № 1-2. С. 123-127.

6. Иващенко В.Д. Способы повышения жесткости породных опор / В.Д.Иващенко, В.Н. Артамонов, И.Н. Кузык, М.В. Сердюченко // Известия высших учебных заведений, Горный журнал. – 1994. – С. 50-52.

7. Касьян Н. Н. Обоснование параметров охранного сооружения из породы, помещенной в оболочку / Н. Н. Касьян, И. В. Хазипов, И. Г. Сахно // Новые технологии подземного строительства и добычи полезных ископаемых: материалы международной научно-технической конференции; г. Алчевск, 11–13 апреля 2008 г. – Алчевск: ДонГТУ, 2008. – 227 с.

О.А. Коробейникова, И.Н. Кузык, А.С. Старокольцева, В.Н. Артамонов.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПАРАМЕТРОВ ИСКУССТВЕННЫХ СООРУЖЕНИЙ В ВЫРАБОТАННОМ ПРОСТРАНСТВЕ ШАХТ

В работе приведенные исследования в направлении определения параметров искусственных сооружений с использованием породы при обеспечении снижения вредного влияния системы «породный отвал – окружающая естественная среда».

Ключевые слова: горное производство, отвал, порода, искусственные сооружения, бутокостер, бутостойка

O. Korobeynikova, I. Kuzyk, A. Starokoltseva, V. Artamonov

DETERMINING THE PARAMETERS OF ARTIFICIAL STRUCTURES IN THE OPEN AREA OF COAL MINES

The research determines parameters of artificial structures using rock to reduce the harmful effects of "waste heap - environment" system.

Keywords: mining, heap, rock, artificial structures, rough stone fire, rough stone prop.